

1995. január 20. - **Csenki Imre az Állami Népi Együttes indulásáról**

Kultúránk hírnevét ismét öregbítette a Magyar Állami Népi Együttes nemrégiben befejeződött amerikai turnéja. Reméljük, hogy a kórus nélküli együttes mai tagjai tudják, hogy ki alapította, szervezte az eredeti művészeti csoportot. Idézzük föl az alapítás és az első évtized néhány jellemző epizódját az utazó kulturális nagykövetség alapítójával!

A püspökladányi tanító fia, Csenki Imre, a debreceni református kollégium felvételijén a zongoránál egy Haydn-szonátával ejtette ámulatba leendő tanárait. 1946-ban megalapította a híressé vált debreceni kollégiumi kórust. Bár külföldre is eljutottak, a karnagy mégis a hazai kis falvakban való föllépéseket tekinti igazi nagy sikernek. Pedig már Európa legjobb kórusai között emlegetik. 1950-ben embert próbáló feladatot kap, amit így idéz föl:

– Levelet kaptam a minisztérium zenei osztályának vezetőjétől, keressem föl és vigyem magammal a készülő daljátékomat is. Boldogan vittem a Cigányok című dalművet, de a legnagyobb csalódásomra azt mondták, hogy ez most nem fontos. Mi lehet ennél fontosabb? — kérdeztem. Megalakul az Állami Népi Együttes – felelték. Körülbelül fél évig én voltam az egyszemélyi felelős vezető.

– Rivalizált-e egymással a három művészeti ág?

- Először nemes verseny volt, mint minden amatőr együttesnél. A profizmus azonban egzisztenciális következményekkel járt: külföldi utak, anyagiak. A kórus soha nem utazhatott teljes létszámmal. A helyzetemet nehezítette a szólisták kiválasztása és a fizetésemelés. Bár én szinte üldöztem a szólista-primadonna allűröket, voltak nélkülözhetetlen hangok, egy-egy jó szoprán vagy basszus. Ha valaki lemaradt egy nyugati útról, ami akkor szinte elérhetetlen volt, annak nem volt belátása a kvalitásbeli különbségekről, és ellenséggemmé vált. Ezek a döntések rettenetesen rontották a kórus erkölcsi állapotát. A létszámot negyven főre csökkentették. Egy autóbuszba be kellett férnünk. A tánckar nem értette meg a hármas egység szerepét: a népművészetben nincs rangsor a vizuális mozgásélmény meg a hangszeres és a vokális zene között. A jeles alkalmakkor énekelnek, zenélnek és táncolnak egyszerre, ahogy az Kodály csodálatos művében, az együttesnek írt Kállai-kettősben is van. De azért is szükséges a kórus, hogy a tánckarnak legyen ideje átöltöznie és pihennie. Az igaz, hogy a színpadi képben állandó gondot okozott a kórus elhelyezése. Végül ebből a hármas egységből kitétték az énekkart, ami az eredeti ars poetica bukfencével és az igények leszállításával járt... A politikai irányítás sem szűnt meg persze. Marosán a „harci dalaink” éneklését követelte, s a tánckar műsorra is tűzte a Latinca-balladát. Közben a személyzetisek pedig kiderítették, hogy a kórus nem minden tagja munkás-paraszt származású, így húsz kitűnő énekestől kellett megválnom. Korábban azt gondoltuk, hogy azt csinálhatunk, amit művészi szempontból jónak látunk, hiszen az együttes a kommunizmus első számú kulturális propagandaeszköze volt külföldön. Lassan azonban már azt is megkérdőjelezték, hogy kell-e népdalt énekelni, s a szemünkre hányták, miért mellőztük a mozgalmi dalokat. A Székelyfonót '50-ben még megcsinálhattuk, de egyesek már

szélsőségesen nacionalistának tartották.

– Közben azért voltak igazi szakmai és művészi sikerek is...

– Igen, hisz' ezek nélkül aligha lehetett volna dolgozni.

– A szakma – Kodály, Szabolcsi Bence, Tóth Aladár – elismerésén kívül a Francia Akadémia lemeznagydíját is elnyerték. 1952-ben Kossuth-díjat, 55-ben a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. Ez a sikerekben gazdag korszak '57-ben véget ért. Ennek mik voltak az előzményei?

– Az év tavaszán – mintegy kultúrpolitikai rehabilitációként – a kórus hosszú szovjet turnén vett részt. A Pravdától az Izvesztyijáig felső fokban írtak rólunk. A legmeghatóbb azonban egy idős kántor volt, aki sírva mondta, hogy harminc éve nem hallott Palestrina-művet. De mindez a siker nem számított, az viszont igen hogy megünnepeztük március 15-ét.

– Ez hogy' történt?

– Szabadnapunk volt Szevasztopolban, s kérdezték, mihez volna kedvünk. Közfelkiáltással szalonnasütés! Másnap egy teherautó hozta a fél disznót és a kellékeket. Nagy volt az öröm, sütés-főzés, és természetesen énekeltünk. Ahogy emelkedett a hangulat, annál nagyobb magyarok

lettünk: először népdalokat, majd kurucnótákat végül egy fiú a Székely himnuszt is elénekelt. Természetesen mindezt én feleltem.

– Nyilván volt politikai megfigyelő...

– Igen. Tudtuk is, hogy ki az. Apró kultúrpolitikai inzultusok már addig is értek, de kitüntetéseim politikailag védetté tettek. Ekkor azonban összekapartak mindent, ami ellenem szólt. A politika uralta a kultúrát.

Életem egyik legszebb munkája volt Mozárt Requiemjének előadása, de ezért nem dicséretet, hanem fegyelmit kaptam. Aczél György behívatott és felelősségre vont: a Requiem nagyszerű mű, neki is megvan, de nem kell vele emléket állítani az ellenforradalmároknak. Mondtam, hogy Mozart a halott embernek tisztelgett ezzel. Persze nem volt elegendő ez az érv.

A nemzetközileg is elismert karnagyot leváltották. Egzisztenciálisan nem tették tönkre, de művészileg lehetetlen helyzetbe hozták, a rádiófelvételeit letörölték. Következtek a méltatlan mellőzés évei. Még írni sem mertek Csenki Imréről. A mesternek némi vigaszt nyújthatott, hogy 1973-ban a Margitszigeten bemutatták kétrészes daljátékát, a Cigányokat. De az igazi megnyugvást az jelentené számára, ha a hanglezmezgyár óriási értéket képező kórusfelvételeit digitális lemezen megjelentetné. E művek külföldi lemezcégeknél megjelentek, de ma már hozzáférhetetlenek.

Csenki Imrét 1993-ban Göncz Árpád a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével tüntette ki. ZÉTÉNYI ZOLTÁN Fotó: 2Z Fotó&Média